

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

132. An dubius de impedimento dirimente matrimonium possit, hoc non obstante, illud contrahere? Et dceatur per Canones licitum esse inire matrimonium cum dubietate impotentiae ad coeundum. Et quaeritur, ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76405](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76405)

quando deesse. Secundo quoque deest matrimonio infidelium contrahentium; cum aliquo impedimento naturali aut positivo, & inducitur per statuta Principum, quibus subsumunt. Neque enim infideles attentant contrahere sacramentaliter; neque, si velint, possunt, quando non sunt baptizati. Fideles, autem qui iuxta probabiliorum Doctorum sententiam sibi persuadent posse valide contrahi matrimonium, etiam à Christianis, pure civiliter; non peccant contra reuerentiam Sacramenti, si attentant solum contrahere civiliter; sed peccant contra præceptum Dei, & Ecclesiæ volentis generaliter, vt non contrahant, nisi sacramentali modo. Huc vsque Martinus; qui postea conatur respondere ad argumenta Patris Sanchez.

3. Ego verò licet sententiam Martinon, Coninch, Auerfæ tanquam probabilem admitto; sententiam tamen Sanchez, quam olim docui, minus probabilem iterum esse existimo; & illam præter Filiiucium tueri ex Theologis Hispanis Caspensis in *Curs. Theolog. tom. 2. tract. 26. disp. 9. sect. 1. n. 9.* Gaspar Hurtadus de *matrim. disp. 12. diff. ult. 3. num. 11.* & vit doctus, & amicissimus Pater Martinus Perez de *matrim. disp. 21. sect. 3. num. 7.* Et ad argumenta Coninch, & Auerfæ respondeo negando sic; Irrite contrahentes profanare ritus, ac nomen Sacramenti, nec irritare Sacramentum ipsatum, quia neque intendunt matrimonium inire, nec Sacramentum suscipere, cum sciunt vitumque esse impossibile; solum ergo intendunt contrahere contractum quemdam inualidum, & nullum. Vnde in hoc per se loquendo, nulla apparet irreuerentia Sacramenti. Obseruandum est tamen, etiam stando in nostra opinione, tale peccatum non semper esse idem secundum speciem, sed esse distinctum specie pro diuersitate specifica virtutis, intuitu cuius impedimentum dirimens prohibet matrimonium. Nam præcisè inter contrahentes, qui non ordinat contractum ad copulam, quando est cognatio, aut affinitas, aut iustitia publicæ honestatis, est vnum simplex peccatum incestus absque malitia fornicationis, quia tunc impedimentum prohibet intuitu pietatis, & reuerentiæ matrimonium. Et quando impedimentum est disparitas cultus, est peccatum Sacriligij, quia tunc prohibet intuitu decoris, & honoris nostræ Religionis. Et etiam est peccatum Sacriligij, quando impedimentum est votum castitatis, vel ordo, vt patet. Et verò peccatum malitiæ contra naturam, quando impedimentum est impotentia, quia hæc prohibet intuitu castitatis, vt reprimendis motus contra naturam. Est autem peccatum iniustitiæ, quando impedimentum est conditio seruitutis ignorata, aut vis, seu metus, aut raptus, aut error personæ, & quando sunt hæc impedimenta, contra quæ peccatur peccato iniustitiæ, peccatum est in altero, nempe in contrahente cum ignorante seruitutem, aut cum persona coacta, aut rapta, aut cum errante circa personam. Præterea est etiam peccatum contra iustitiam, quando impedimentum est ligamen, seu prius matrimonium perseverans, quia tunc corpus, quod est prioris coniugis viuens, traditur alteri, aut intenditur tradi. Est item peccatum contra iustitiam vindicativam, quando impedimentum est crimen, quia crimen prohibet matrimonium in cœnam, seu punitionem ipsius. Denique quando impedimentum est defectus præsentis Parochi, & testium, est peccatum iniustitiæ contra coniugem qui esset, quia prohibet intuitu periculi deferendi coniugem, si esset, & contrahendi cum altero. Et hæc omnia iisdem verbis docet Hurtadus, & Perez locis citatis.

4. Sed ex his oritur alia difficultas, An impedi-

Tom. II.

menta matrimonij addant nouam malitiam etiam in copula fornicaria distinctè explicanda in confessione; vide Auerfæ, Martinon *ubi supra*. Ego cum Sanchez, & Hurtado, *ubi supra*, existimo, copulam inter eos, inter quos est aliquod impedimentum dirimens, non semper habere peculiarem malitiam distinctam à malitia fornicationis contra castitatem, nisi quando impedimento prohibetur matrimonium intuitu peculiaris motui, quod in ipsa copula reperitur, vt quando copula est inter habentes impedimentum, aut cognationis, aut affinitatis, aut iustitiæ publicæ honestatis, aut disparitatis cultus. Quia his personis magis est indecens copula, quam contractus, & intuitu dictæ indecentiæ eis prohibetur contractus, aut nisi quando ipsa copula ex se, supposito impedimento, habet peculiarem oppositionem ad aliam virtutem, vt contingit in copula coniugati, seu legati vinculo matrimonij, & etiam Religiosi, & Saceris initiati, & etiam impotentis, & consanguinei in primo gradu lineæ rectæ. Quando verò copula inter impeditos non habet ex se peculiarem oppositionem ad aliam virtutem, neque impedimento prohibetur matrimonium intuitu motui, quod in ipsa copula reperitur, nunc non habet, nisi malitiam fornicationis contra castitatem, vt copula inter eos, inter quos est impedimentum erroris personæ, aut impedimentum conditionis, aut criminis, aut coactionis. Vide etiam circa præsentem difficultatem Perez *loc. citato, sect. 4. per totam*.

RESOL. CXXXI.

Quid est faciendum, quando est dubium, an inter volentes contrahere adsit aliquod impedimentum dirimens?

Et notatur in dubio, an res egeat dispensatione, posse Episcopum declarare, non desiderari dispensationem, vel ad cautelam dispensare. Ex part. 4. tract. 3. Ref. 17.

§. 1. Ad hoc dubium ita respondet Ioannes Saneius in *selectis disp. 43. num. 44.* Dubitans an impedimentum matrimonij habeat, facta sufficienti diligentia, potest illud inire abque dispensatione, quia possessio stat pro libertate ad contrahendum, dubium verò impedimento fauet: abque certo iure nemo spoliandus est sua possessione. Sic ille.

Sup. hoc in Ref. seq.

2. Notandum est tamen hic obiter Emanuelem Sæ *verb. dispensatio num. 1.* docere, in dubio an res egeat dispensatione, posse Episcopum iuxta quorundam probabilem opinionem declarare non desiderari dispensationem, vel ad cautelam dispensare. Ita ille.

Sup. hoc magis latè in tom. 4. tr. 2. Ref. 20. 21. & in Ref. 22. signanter in §. 2. & c.

RESOL. CXXXII.

An dubius de impedimento dirimente matrimonium possit hoc non obstante illud contrahere?

Et docetur per Canones licitum esse inire matrimonium cum dubitate impotentis ad coeundum.

Et queritur, an ille, qui bona fide contraxit, possit libere petere, & reddere debitum, quando nouit alterum dubitare de valore matrimonij?

Et an, si matrimonium sit contractum, sed nondum consummatum, & ante consummationem incidat dubium de impedimento, teneatur reddere, vel an teneatur ingredi Religionem, vt liberum relinquat alterum coniugem?

M m Es

Et an dubius de iure suo, si post diligentem inquisitionem magis propendat in eam partem sibi ius non assistere, quid facere debeat.

Et an dubitans de valore matrimonij, quod contraxerat, nondum habita certitudine coniugis prioris promortue, debitum interim a coniuge suo exigere possit? Ex part. 10. tr. 13. & Misc. 3. Ref. 7.

Sup. hoc in
Ref. præte-
rita.

VT si verbi gratia, quis vult contrahere cum Iulia, & prius habuit rem cum Faustina, quæ dubitatur an sit soror Iulix, vel quid simile. Et negatiuè responder Castus Palasus tom. 1. traçt. 1. disp. 3. punct. 8. n. 10. vbi sic ait: Et si cui libet licitum sit matrimonio copulari, non tamen licitum illi est, si dubius sit, habere impedimentum, quia nunquam habuit ius se matrimonio copulandi, nisi probando impedimentum non esse. Ita ille, cui adde Layman lib. 1. traçt. 1. cap. 5. §. 3. n. 23. vbi etiam sic ait: Similitudine dicendum est, si dubium de matrimonij valore; ob latentis impedimenti suspicionem, antecedit, omnino ab eo contrahendo abstinendum esse. Idque partim ob fauorem Sacramenti, ne inualidè administraretur: Partim ob illud principium; mala fide contractam intri, possessionemque inchoari ab eo, qui initio dubitat, num contrahendi, possessionemque capiendi ius habeat. Hæc Layman, & ante omnes Vetracuz in specul. part. 3. art. 13. in fine.

2. Sed licet hæc sententia sit satis probabilis, non minus probabilem, imo & probabiliorem affirmatiuam existimo, quam tueretur vterque Sanchez Thomas, & Ioannes, ille de matrim. lib. 8. disp. 6. n. 18. iste in select. disp. 43. n. 44. quibus adde duos doctissimos, & amicissimos viros, Franciscum Bardi, de conscient. disp. 6. cap. 11. part. 7. §. 11. n. 6. & Franciscum de Lugo de conscient. part. 1. q. 3. 1. n. 180. Et ratio est, quia possessio stat pro dubitante, & non est tali possessione spoliandus, vsque dum contrarium non probetur; nemo enim absque certo iure debet spoliari sua possessione. Itaque post adhibitam sufficientem veritatis inquisitionem, siue dubitet vterque coniux, siue solus alter, possunt contrahere matrimonium, quoniam stat possessio pro libertate, vt docet secunda sententia. Quare censendi sunt contrahere bona fide, poteruntque reddere debitum, & petere, si cut illi quibus post contractum matrimonium superuenit dubium, & post præmissam debitam diligentiam adhuc perseverat.

3. Confirmatur hæc opinio validissimo argumento, quod citati Auctores non obseruauerunt, de sumptum ex cap. Laudabili, & cap. Finali, de frigidis, & maleficiat: nam dubius de potentia naturali sufficienti ad coeundum, non debet eligere tutiorem partem, abstinendo à contractu matrimonij; sed potest licitè contrahere, & post contractum conari ad copulam, adhuc manente dubio: cuius non est alia ratio, nisi quia homo possidet ius ad contrahendum, & in dubijs melior est conditio possidentis. Nec sufficit dicere, hoc esse speciale in dubio de potentia ad coeundum, propterea quod huiusmodi dubium non aliter quam per conatum ad copulam potest expelli. Nam contra hoc est, nam si ex natura rei in dubio facti esset intrinsecè malum in dubio impotentix naturalis, quod autem conatus ad copulam sit vnicum medium ad pellendum dubium, non honestat talem conatum, sed potius idèo natum est esse medium proportionatum, quia etiam cum illo dubio non est malum. Idèo enim malum non est, quia quis possidet: in dubio verò melior est conditio possidentis. Quæ ratio procedit in quocumque dubio facti, nisi aliud fue-

rit in iure positio expressum. Et hæc omnia docet & obseruat etiam Rocfull. in praxi Theolog. Moral. tom. 1. part. 3. lib. 4. de conscient. cap. 5. nam 14. Si igitur itaque per Canones licitum est intri matrimonium cum dubitate impotentix ad coeundum, etiam licitum erit matrimonium contrahere cum dubitate alterius impedimenti: nam in omnibus militat eadem ratio.

4. Ad argumenta verò negatiua sententia respondet Pater Bardi, negando dubitantem de impedimento matrimonij, nunquam habuisse ius in matrimonio copulandi: nam in iis casibus, in quibus possessio est pro libertate, in ipso dubitante resultat ad contrahendum: neque nobis officiat ratio desumpta ex irreuerentia Sacramenti, quia in casu prudenter homo operatur contrahens, & debet nullam inferri iniuriam Sacramento. Et quamuis qui sunt Auctores qui primæ opinionis fuerit viderentur, negantes in dubio posse matrimonium contrahi, intelligendi tamen sunt loqui de dubio practico, licet quando resultant dubio speculatiuo, nulla adhuc est facta diligentia, vel non sufficienti ad mandandam veritatem, tunc enim dubium illud speculatiuum trahit practicum, atque ad eò contrahendum la fide procedit, & dum diligentiam non apponit, nequit petere debitum, sed tantum reddere, nisi alter coniux etiam mala fide contraxerit, habet eodem modo de impedimento; tunc autem neque petere, neque reddere esset licitum, & vterque conuictor hoc sciens, nimirum notitiam impedimenti in seipso tempore contractionis adfuisse, peccaret lute petendo, siue reddendo.

5. Sed quæres, an ille qui bona fide contraxit, & possidet, possit liberè petere, & teneatur reddere, quando nouit alterum dubitare de valore matrimonij. Respondeo posse petere, & reddere, sed non teneri reddere dum alius perit. Pater prima pars, quia cum sit in legitima possessione, nec dubitet de matrimonij valore, non enim tenetur alteri dubitanti reddere, nisi tales sint coniecturæ, vt creditur conuictor potest vti plenè sua possessione tam petendo, quam reddendo. Secunda autem pars corroboratur, quia vnus coniux tenetur reddere alteri debitum ex iure iustitiæ, quod ille alter habet; sed coniux qui mala fide contraxit, & in ea adhuc perseverat, nullum habet ius iustitiæ ad exigendum, vt citata iura diffiniunt: ergo alter qui bona fide possidet, non tenetur reddere, licet possit.

6. At difficultas est, an si matrimonium sit contractum, sed non consummatum, & ante consummationem incidat dubium de impedimento, teneatur reddere. Respondeo cum Valq. in p. 2. disp. 6. cap. 6. §. 4. ex duobus illis prioribus mensibus concessis à iure, vt quisque deliberet, vtum ei expediat in matrimonio perseverare, vel ad Religionem transire, non debere reddere debitum. Et ratio est, quia isto tempore liber est, vt si velit non reddat, cum possit negare vtendo libertate sibi concessa à iure, & eundem negando nulli se exponit periculo; reddendo verò se exponit periculo incontinentiæ. Elapsio autem tempore duorum mensium non debet detinere alterum coniugem perpetuò dubium, sed debet ei detegere dubium suum, vt ipse etiam interim non petat donec sufficienter examinetur; quia tale dubium non potest esse perpetuum, quod ita intelligendum est, nisi probabiliter timeatur talis dubij reuelationem nihil profuturam, sed potius nocituram, si autem tale sit periculum, tunc debet coniux dubius reddere debitum, ne vltra tempus signatum à iure alterum coniugem detineat.

7. Nota cum Valquez, nimis durum esse obligare

gare Coniugem dubium in hoc casu ingredi Religionem cum reuera possit, ut ita liberam relinquat alterum Coniugem. Ratio est, quia status Religionis, nisi sponte suscipiatur, solet malos exitus habere, & sunt quidem plures aliae difficultates, ob quas obligari ad Religionem non debet; aliqui tamen censent huiusmodi debere intrare Religionem; ut ab hoc dubio liberentur, cum hac via possit negare debitum, & debeat non se exponere periculo incontinentiae in reddendo, cui planè se exponeret sine vlla obligatione si in principio redderet.

8. Sed hic notandum est, & menti tenendum, quod in cap. Inquisitioni. de sentent. excomm. sic dicitur: Si credulitas probabilis, & discreta, quamvis non manifesta, animum pulset, debitum quidem reddi posse, sed non postulari. Quae quidem verba non eodem modo Doctores intelligunt, nam D. Thomas in 4. dist. 41. quest. 1. art. 5. quest. 1. ad 3. D. Antoninus, part. 3. tit. 1. cap. 3. §. 1. Syluest. verb. marr. 8. quest. 2. dist. 5. Petr. Ledefina de marr. quest. 45. art. 1. dub. 2. ad 3. argum. 1. sent. aiunt, quod dubitans de iure suo, si post diligentem inquisitionem, magis propendat in eam partem, sibi ius non assistere, desinat esse bonae fidei possessor, quam sententiam cum pluribus à se citatis tenuit Sanchez, lib. 2. de marr. dist. 41. n. 10. Sed Veracruz, part. 3. Specul. art. 13. in fine, Sanchez lib. 1. moral. cap. 10. num. 9. priorem sententiam suam retractans, docent, bonae fidei possessorem iure suo nequaquam excidere, priusquam certò, vel quasi certò deprehendat, sibi ius non competere. Iuxta quam sententiam duobus modis responderi debet ad cap. Inquisitioni: Primò, dubitantem in casu eius cap. non addidisse diligentiam cognoscendae veritatis: constat autem, dum dubitans veritatem inquirat, iure possessionis suae uti non posse, excepto vnicò casu, si usus matrimonij dubij ad experimentum capiendum necessarius sit, iuxta decisionem cap. Laudabilem de frigid. & malefic. in quo dicitur si suspicio incidat inter Coniuges de naturali perpetua impotentia, eaque probati non possit, tiennij spatio cohabitandum ipsis esse, experiendi causa. Secundò, & facilius responderi potest; Eum, cui Papa id illo capite respondit, ab initio mala fide contraxisse matrimonium; quia videlicet dubitabat, vel dubitare debebat de eius valore: ut proinde casus similis sit, cap. Dominus, de secundis nuptiis, ubi responderit, dubitantem de valore matrimonij, quod contraxerat, nondum habita certitudine Coniugis prioris praemortuae, debitum interim à Coniuge sua exigere non posse. Et haec omnia docet Layman, lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 3. num. 24. Verùm de his, & aliis difficultatibus, quando casus occurrent, vide Lessium in 3. part. D. Thome, cap. 6. de Sacram. matrim. dub. 4. per totum, Bossium in Moralibus, tom. ....

RESOL. CXXXIII.

Verum sit validum matrimonium contractum cum falso errore alicuius impedimento, g. ut si quis contraxit existimans coniugem mortuum, esse vivum, & tamen sciebat matrimonium esse nullum contractum, superflite coniuge, &c. Ex part. 3. tract. 4. Refol. 292. alias 293.

§. 1. **D**ifficultas huius questionis est, quando adest error facti, & scientia iuris, ut quando coniuges falsò credunt adesse impedimentum, & existimant hoc stante non posse consistere matrimonium, & tamen contrahunt. Et de hoc casu olim interrogatus fui, nam quidam contraxit, existimans coniugem mortuum, esse vivum, & tamen sciebat

Tom. II.

mattimonium esse nullum, contractum superflite coniuge. Prima opinio negat, & ita docet Coninch de Sacram. disp. 24. dub. 6. n. 53. & alij penes ipsum, quia impossibile est talem habere veram intentionem contrahendi, quia nemo potest seriò intendere id quod omnino credit impossibile; quare non est verum talem posse intendere contrahere, quantum potest, cum omnino credat se nullo modo posse, levis esset, si de altera parte, vel leuissimè dubitaret, ita ut concipere posset fortasse fieri posse, ut validè contrahat, tunc enim posset hoc intendere. At verè contraheret, quamvis communiter grauius peccaret ob periculum inualidè contrahendi, cui suo iudicio se exponit. Ita Coninch.

2. Secunda opinio affirmat, quam tuetur Sanchez, tom. 1. lib. 2. disp. 3. n. 2. cum aliis penes ipsum, quibus ego addo Gutierrez de marr. cap. 47. n. 1. nam contrahentes intendunt quantum in seipsis est consentire, quia haec personae sunt reuera habiles ad contrahendum, & intendunt quatenus possunt contrahere. Ergo validè contrahunt. Secundò, quia haereticus, etsi credat Baptismum esse rem irritoriam, & nihil valere, verè baptizat, si verè intendat facere, quod potest, & intendit Ecclesia. Ergo, &c.

3. Verùm Basilus Pontius de marr. lib. 4. cap. 23. n. 1. & seq. existimat non esse inter has sententias discrimen teipla, si distinctè explicentur. Duobus enim modis potest se habere contrahentium animus in praedicto casu. Primus est, si eliciat duos actus, vel iudicia, quorum vnum feratur in impedimentum, quod falsò subesse putant, & in scientiam, & supposita ea volunt adhuc contrahere, quamvis ius resistat. Secundus est, ut quamvis habeant eam cognitionem circa factum, & ius, & aliam habeant, qua ipsis occurrat fortasse non teneri eo impedimento, &c. consensus sit quasi conditionatus, qui sic explicari potest. Etsi nos teneamur impedimento, & ius resistat, attamen si forte potest iniri inter nos matrimonium, consentimus in illud. In primo casu impossibilis est intentio contrahendi, & si oppositum sentit Sanchez, non est sequendus, & in hoc casu procedit prima opinio Coninch. In secundo autem casu bene potest esse consensus sufficiens ad matrimonium, quia consensus ille est quasi conditionatus, si possum; cumque conditio sit de praesenti, si non teneor forte aliquo impedimento, & re vera non teneatur illo, statim consistit contractus matrimonij, & in hoc casu vera erit opinio Sanchez; sin aliter, non erit admittenda, & ad primum eius argumentum patet responsio ex dictis. Ad secundum respondeo, negando consequentiam, quia ita baptizans, scit se posse facere id quod intendit, scilicet facere, quod facit Ecclesia, sed contrahentes in nostro casu, putant se nullo modo posse contrahere, quare non possunt hoc seriò intendere, Ergo, &c.

RESOL. CXXXIV.

An si licet oriatur de validitate alicuius impedimenti filij, illo medio tempore nati, sint legitimi reputandi.

Et quid, si illis prohibuitur sit sub poena excommunicationis, ne possint simul cohabitare, an adhuc filij pro legitimis debeant haberi?

Idem erit, ac multo magis, si interposita fuerit appellatio.

Et supponitur filium natum ex matrimonio bona fide alterius Parentis inito esse vere legitimum non solum quoad Parentem habentem bonam fidem, sed etiam quoad alium malam fidem habentem. Ex part. 10. tract. 11. & Misc. 1. Ref. 62.

M m 2

§. 1. Cer